

Hjalmar Branting
HVARFÖR ARBETARERÖRELSEN
MÅSTE BLI SOCIALISTISK

MURBRUK FÖRLAG

HVARFÖR ARBETARERÖRELSEN MÅSTE BLI SOCIALISTISK.

FÖREDRAG

AF

HJALMAR BRANTING.

HÅLLET FÖRSTA GÅNGEN PÅ INBJUDAN AF GEFLE
ARBETAREKLUBB DEN 24 OKT. 1886.

HJALMAR BRANTING

Hvarför arbetarerörelsen måste bli socialistisk

Detta är en e-bok från Murbruk förlag. Den går att hämta hem gratis från www.murbrukforlag.se. Det är naturligtvis helt okej att sprida den vidare.

Murbruk är ett oberoende och icke-vinstdrivande förlag som grundades 2006. Mer information om böckerna finns på www.murbrukforlag.se. Där kan du också anmäla dig till vårt nyhetsbrev, så får du ett mail varje gång det kommer ut en ny bok.

MURBRUK FÖRLAG

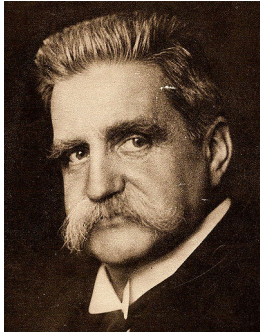
Böcker från Murbruk förlag

Sven Wernström *Ett författarliv*
Klas Lundström *Den här platsen faller samman*
Ulla Johansson *Frånstulna framtidens samhälle*
Göran Greider, Diana Mulinari m.fl. *Efter ett kvartssekel av nederlag*
Olof Palme *Vi ses igen, kamrater. Tal och texter 1964–86*
Maria Sandel *Droppar i folkhavet*
Max Andersson (red.) *Imperiet. En studiebok om Europeiska unionen*
Sven Wernström *Mannen på tåget*
Peter Sundborg *Ådalsupproret. En diktberättelse*
Curt Larsson *En själs bekräftelse*
Klas Lundström *Amazonas*
Friedrich Engels *Familjens, privategendomens och statens ursprung*
Ulla Johansson *Valets pris*
Kalle Holmqvist *Den nya världen*
Fredrik Jansson (red.) *Colombia*
Jan Myrdal *Medvetandet gör oss ansvariga*
Hanna Löfqvist, Ali Esbati, Daniel Suhonen m.fl. *Kuba på riktigt*
Johanna Andersson *Vandringsstaven har alltid följt mig*
Kalle Holmqvist *Venezuela och drömmen om ett nytt Amerika*

E-böcker

Hjalmar Branting *Hvarför arbetarerörelsen måste bli socialistisk*

Hjalmar Branting

Hjalmar Branting (1860–1925) föddes i en rik familj i Stockholm. Han kom tidigt i kontakt med radikala politiska idéer och avbröt sin akademiska karriär för att bli skribent och agitator. I egenskap av chefredaktör och ansvarig utgivare för tidningen Social-Demokraten dömdes han 1888 till tre och en halv månaders fängelse, efter att ha publicerat en artikel som kritiserade kyrkan. Han dömdes återigen till fängelse 1895 när han kritiserat planerna på krig mot Norge, men straffet omvandlades den gången till böter. Från 1907 och fram till sin död var han partiledare för Socialdemokraterna.

Efter att allmän rösträtt införts blev Hjalmar Branting Sveriges första socialdemokratiska statsminister 1920. För sitt internationella fredsarbete tilldelades han Nobels fredspris 1921.

Förlagets kommentar till nyutgåvan

Hjalmar Branting är en person som man talar allt mindre om.

Länge var han närmast helgonförklarad inom den socialdemokratiska rörelsen, han sågs som arbetarnas hövding och som den demokratiska landsfadern. Samtidigt har andra uppfattat honom som en förrädare som sålde sig till borgarna och slängde ut vänstern ur partiet.

På samma sätt har Brantings tal *Hvarför arbetarerörelsen måste bli socialistisk* (1886) av vissa historiker setts som ett grundmurat marxistiskt inlägg och av andra som det första belägget för att Branting tagit avstånd från den revolutionära socialismen.

Tack vare den nya tekniken har det blivit mycket lättare att sprida texter via internet. Genom att digitalisera Hjalmar Brantings klassiska tal hoppas vi kunna bidra till ett ökat intresse för arbetarrörelsens historia. I dag håller både socialdemokratin och vänstern på att göra sig alltmer historielös. Branting och många med honom verkar helt ha glömts bort. Detta vill vi motverka.

Hvarför arbetarerörelsen måste bli socialistisk lade grunden till det som kom att bli den socialdemokratiska arbetarrörelsen, och därmed folkhemsbygget. Det är därför ett oerhört viktigt dokument att studera, oavsett om man tycker att Branting var en hjälte eller en skurk.

Vi har återgett texten i original, såsom den trycktes i broschyrform 1887. Eftersom vi inte gjort några ändringar finns det kvar en viss inkonsekvens i stavningen, till exempel står det på vissa ställen *arbetarerörelsen* och på andra ställen *arbetarrörelsen*.

Murbruk förlag

Förord

av Josef Taalbi

”Om det i hvår tid gifves en fråga, hvars lösning är viktigare än allt annat ... så heter den arbetarfrågan.”

Så inleder Hjalmar Branting sitt historiska föredrag på Gefle Arbetareförenings lokal 1886, tre år innan Sveriges socialdemokratiska arbetareparti (SAP) bildades. I många avseenden skulle man kunna läsa texten som ett historiskt dokument över de idéer som var tongivande i den tidiga svenska socialdemokratien. Så läser man ofta historiska dokument.

Men med en sådan läsning vore det förrädiskt lätt att lägga tillbaka texten i bokhyllan utan att reflektera över hur historien också ibland förpliktigar. Branting sätter fingret på frågor som för den svenska arbetarrörelsen är av en mer generell karaktär. Viktiga då, men lika viktiga – om inte viktigare – nu. Vilka är arbetarrörelsens bevekelsegrunder? Vad är dess syfte? Och finns det ”i hvår tid ... en fråga, hvars lösning är viktigare än allt annat”?

I ljuset av nutida politisk debatt skulle dessa frågor kunna te sig tragiskt ålderdomliga. I Sverige skrev Herbert Tingsten redan under 1950-talet om ”ideologiernas död”; att demokrati och ökat välstånd skulle alstra ett politiskt klimat där de stora samhällsomdaningarna fått träda tillbaka för

den alltmer tekniska pragmatiska politiken. Och kanske överensstämmer detta mer med dagens politiska läge än det tidigare.

Härmed är givetvis inte sagt att politiken står utan värderingar, eller utan skiljelinjer. Långt ifrån. Men det tycks inte längre stå mellan olika ideologier och samhällsvisioner, utan mellan statiska värderingar: solidaritet vs egennytta, kollektivism vs individualism. Detta gäller både vänster- och högerlägret.

Vad som ligger i tidsandan är paradoxalt nog frånvaron av tid. Nuet tycks bestämmas av dessa eviga värderingar som står emot varandra i en ändlös, nästan episk, kamp. Man blickar tillbaka på historien som ett gott exempel på vad dessa värderingar åstadkommit för samhället, och i många fall romantiseras exemplen. Och framtiden, ja, den är förstås oviss, men om rätt värderingar segrar blir det bra för de flesta, eller rentav alla. Tiden, ett händelseförlopp där människors gemensamma framtid är resultatet av de val som görs i nuet, existerar inte längre i den politiska debatten.

Att värderingarnas triumf betyder en "ideologiernas död" är nog en överilad slutsats, och vissa skulle nog påstå att värderingar är ideologi. Men man skulle också kunna hävda att en materiellt grundad ideologi, i motsats till värderingar, sätter i samband historia, nutid och framtid. En ideologi placerar framtiden i den nutida rörelsens händer. Branting insåg detta. Att arbetarrörelsen är socialistisk "betyder helt enkelt, att den är medveten om sitt syfte, sina orsaker och sin uppgift i samhället. Är den det deremot icke, så famlar den ännu i mörker ... lyssnande till opåkallade samhällsförbättrares förslag, utan någon säker grund att bygga på".

Syftet pekar mot framtiden och uppgiften ligger i nutiden. Att arbetarrörelsen är socialistisk innebär att de uppgifter som utförs i nutiden har en historisk bakgrund och ett syfte som sträcker sig in i framtiden. Men kopplingen bör också gälla mellan den praktiska politiken och det samhällsalternativ man ställer i stället för en borgerlig politik.

Frågan ställer sig själv efter en dylik rannsakan av det politiska läget: Vad är då alternativet? Eller snarare, den på många sätt tragiska frågan: *Var* är egentligen alternativet?

Att förtjäna epitetet "alternativ" innebär att förtjäna människors förtroende för praktisk förändring. I Sverige i dag verkar det som att män-

niskor endast undantagsvis har förtroende för en politisk organisation, för det finns ingen organisation som enträget förändrar människors vardag till det bättre. Byggstenarna för ett radikalt, visionärt, alternativ är de praktiska alternativen. Uppenbarligen är inte all praktisk politik radikal. Men all radikal politik måste vara praktisk. Och en radikal politik sammankopplar *enträget* samhällsvisionerna med till och med de minsta praktiska frågorna. Frågan blir alltså i vilken utsträckning den praktiska politiken ligger i linje med rörelsens bevekelsegrund och syfte. Är exempelvis privata alternativ inom skola, vård och omsorg steg på väg mot de mål som socialdemokratin satt upp?

Brantings analys av arbetarrörelsens uppkomst var uppenbart marxistiskt influerad, och han polemiserar mot liberala nationalekonomiska "eviga, absoluta sanningar" då de enligt honom endast fungerade som överideologi för frihandelsepoken (manchesterliberalismen) i kapitalismens tidiga historia. I dess ställe satte han en analys av frihandelsepoken som övergående i en utveckling där välståndet samlas i allt färre händer. Som saxat ur *Kommunistiska manifestet*. Lönearbetaren är en "produkt av *storproduktionen*" och arbetarrörelsen ett gensvar på motsättningen mellan arbete och kapital. En springande punkt i Brantings tal var dock detta: att kapitalismen som tendens genererar ökade inkomstklyftor.¹ Arbetarfrågan var i grund och botten frågan om detta armod, denna fattigdom och exploatering, och maktlösheten inför desamma. Om kapitalismen var oförmögen att lösa dessa frågor, så var det arbetarrörelsen uppgift och syfte att överföra makten över produktionsmedlen i hela folkets händer.

Drygt 120 år senare, med erfarenheten av Sovjets uppgång och fall, men också med erfarenheter från den nyliberala våg av avregleringar på alla fronter som nyligen kulminerat i den amerikanska finanskrisen, hur bör man ställa sig till det där ordet socialism? Vilken är den uppgift som arbetarrörelsen står inför i dag?

Miljöfrågan, arbetslösheten, inkomstklyftorna, jämlikhet mellan könen och segregationen är påträngande frågor som alla blivit särskilt tydliga

¹ Varken Branting eller Marx bör dock strikt sett tolkas som att de antog att kapitalistisk tillväxt skulle betingas av eller leda till en levnadsstandard på miniminivå. Åtminstone i Marx fall gäller i stället att "levnadsstandarden" är relativ och socialt alstrad. Det vill säga att även om de fattigaste skulle få det bättre så ökar klyftorna mellan de fattiga och de rika.

under de senaste 20-30 åren – några av dem för att det gått sämre än vad det gjorde under kapitalismens guldålder (ungefär 1950–1975). Den bredare frågan som arbetarrörelsen i dag ställs inför är om man verkligen tror att dessa frågor kan lösas inom ramen för ett ekonomiskt system där vinstmotiv går före andra intressen.

Att besvara dessa frågor ur analytisk synvinkel är inte så enkelt som man kanske skulle vilja, då frågorna kräver en nyanserad bedömning av den teknologiska utvecklingen (när det gäller miljöfrågan), samt de långa vågorna i kapitalismens historia där under expansiva perioder full sysselsättning kan bli norm och inkomstklyftorna minska. Till exempel råder det knappast något tvivel om att teknologisk utveckling är en av de faktorer som måste till för att förhindra en global miljökatastrof. Men frågan är om vi vågar sätta vår tilltro till att kapitalism och marknadskrafter klarar av att forcera fram den teknologiska förändring som krävs innan det är för sent. Dagens ekologiska kris skiljer sig nämligen från tidigare ekologiska kriser på flera sätt (jämför exempelvis miljökrisen i 1800-talets Västeuropa som delvis löstes i och med industrialismen). Framförallt är dagens kris global och det är möjligt att den har en tröskel så att om den globala uppvärmningen når en viss punkt är den självförökande. Den sista omständigheten gör att även om människan upphör med all värmehöjande verksamhet kommer uppvärmningen, om tröskeln passerats, ändå att fortsätta. Hittills finns det inga konkreta resultat som tyder på att de fria marknadskrafterna kommer att kunna förhindra den globala uppvärmningen.

Inte minst innebär en sådan tilltro också ett överlämnande av initiativ till anarkiska marknadskrafter. I botten av samtliga ovannämnda problem som framstår som så trängande, ligger samma principiella orsak som till de problem som den tidiga arbetarrörelsens kamp vände sig mot. Maktlösheten och människors bristande inflytande över den ekonomiska och sociala utvecklingen – och därmed deras egna liv – framstår i dag som det största, och på många sätt det mest vämjeliga, problemet. Det är ett ofrånkomligt resultat av en kapitalistisk ekonomi där de stora besluten tas, inte av dem besluten berör, och inte ens i folkvalda församlingar, utan i styrelserum bakom lyckta dörrar. Detta har vi med all önskvärd tydlighet sett under finanskrisen – även i Sverige, där tusentals SAAB-anställdas öde beslutats av GM:s företagsledning i USA. Att

arbetarrörelsen är socialistisk innebär att den mot den nuvarande samhällsordningen ställer en annan i dess ställe: "ett av demokratins princip genomsyrat samhälle" (som det står i SAP:s partiprogram). Men detta syfte kräver att man börjar i rätt ände.

Alternativet skulle med andra ord kunna vara, inte ett magiskt tiopunktersprogram som predikar människorna saliga, men en rörelse som genomför praktisk radikal politik. En rörelse som genom att förbättra människors omedelbara vardag i bostadsområden, på arbetsplatser, i kommunen; inkluderar och aktiverar de tysta människorna, de som inte redan har knappar på jackan, de som inte redan är anställda på en expedition eller har ärvt en politisk karriär. Om socialdemokratien har ett enda uppdrag under 2000-talet är det att åter förtjäna människors förtroende för socialistisk politik och inte minst förtroende för sig själva. I synnerhet är uppdraget att överskrida det som Ivar Lo-Johansson kallade "slavmoralen". En verklighetsskildring som så träffande, 100 år senare, beskriver ett socialpsykologiskt tillstånd där folket avhänder sig alla möjligheter till förändring till makthavare, om det så är näringslivet, politiker, fackpampar, intellektuella, höger- eller vänstereliter. Att börja i rätt ände och samtidigt göra det enträget och målmedvetet är kanske den största utmaningen för 2000-talets arbetarrörelse.

Josef Taalbi är medlem i SAP och har tidigare varit ordförande för SSU i Umeå. Han är nu verksam som doktorand i ekonomisk historia vid Lunds universitet.

Hvarför arbetarerörelsen måste bli socialistisk

Föredrag af Hjalmar Branting

Mina damer och herrar!

Om det i vår tid gifves en fråga, hvars lösning är viktigare än allt annat, en fråga, som tränger sig fram och hotande tvingar statsmännen att stanna inför sig, om de än aldrig så gerna ville lemna den å sido för att kunna få fortsätta det gamla diplomatiska intrigspelet om underordnade småsaker, en fråga, som allt tydligare framträder som den ena stora och afgörande för hela vår kulturs vara eller icke vara, så heter den *arbetarfrågan*.

Ingen föregående tid har känt den så, som den nu uppenbarar sig för oss. Detta borde väl vara en trivial, en hvardaglig och påtaglig sanning, men med den upp- och nedvändning af alla historiska begrepp, som den nutida uppföstran förorsakar, är detta begrepp ingalunda så klart, att det ej behöfver betonas. Väl har historien att omtala många stora underklassrörelser, än segrande, än besegrade; jag vill blott erinra om den klassiska forntidens slafuppror, om medeltidens och reformationsperiodens bonderörelser, eller om den stora händelse, som är känd under namnet franska revolutionen, och som bröt den då politiskt rådande

öfverklassens, adelns, kyrkans och monarkins välde. Men hvarken forntidens slafvar, medeltidens bönder eller förra århundradets borgarklass erbjuda några andra väsentliga likhetspunkter med nutidens rättslösa och tillbakasatta klass, arbetarne, än just denna deras underklass-ställning. I alla andra afseenden äro de helt olika. De äro samtliga, det är den enkla förklaringen, produkter af alldeles grundskilda historiska utvecklingsperioder.

Den moderna lönarbetaren är sjelf en produkt af *storproduktionen*. Först då de tekniska hjälpmedlen för arbetets bedrivande börjat så utvecklas, att detta ej längre kunde rymmas inom handverkets trånga gränser, då den lilla verkstaden, der mästaren satt, sjelf arbetande, omgifven af några gesäller och lärpojkar, vidgades till fabrik, der maskiner allt mera ersatte den menskliga handens konstfärdiga arbete – först då börjar arbetaren i nutida mening att framträda på den historiska skådebanan. Då blefvo de för trånga och tryckande, alla dessa band och inskränkningar af tusen slag, hvilka passade för småhandverkets tid, men nu blott stodo i vägen för utvecklingen. Skräväsendet med allt dess tillbehör föll och måste falla, ty tiden hade vuxit ifrån det. Men följderna häraf, så välgörande de än voro för den kapitalbesittande bourgeoisin, som nu först fick fritt fält för sig, voro ingalunda lika oblandadt glädjande för arbetarne, som jag straxt skall visa.

Innan jag går vidare vill jag dock, till förekommande af alla missförstånd, ännu en gång på det eftertryckligaste betona, att här icke är fråga om något reaktionärt försvar för skråinrättningarna och allt hvad med dem stod i samband. Jag upprepar att de, då de afskaffades, voro fullständigt föråldrade och icke längre dugde, helt enkelt af det skäl, att de uppstått under och framkallats af medeltidens produktionsförhållanden, hvilka nu icke längre äro desamma. Men då vi skola söka den samhällsorganisation, som svarar mot de nutida produktionsförhållandena och under dessa är egnad att betrygga allas välfärd, så måste vi först och främst söka förstå historiens lärdomar i afseende på den förflutna tiden. Det är ett af den gängse flacka liberalismens största missgrepp, som ännu grasserar i de populära framställningarna, sedan det drifvits ut ur vetenskapen, att den inbillar sig att dess nationalekonomiska satser äro eviga, absoluta sanningar hvilka förgångna tider i sin dumhet till sin egen skada satt sig i strid mot, och hvilka kunna

tillämpas och passa för alla tider och alla folk. I sjelfva verket står det icke bättre till med dessa eviga sanningar än att de endast och allenast ha giltighet för de produktionsförhållanden och den tid, hvarunder de först "upptäcktes"; de äro nämligen de också, precis som de gamla, af dem bekämpade åsigterna, uttryck för sin tids ekonomiska behof. Industrins utveckling från handverk till fabriksstillverkning kräde de gamla formernas nedbrytande, och följaktligen uppstod, just då detta skulle ske, den liberala nationalekonomiska skolan med sina fordringar på frihandel, näringsfrihet och fri konkurrens. Dessa fordringar voro nu, då de framställes, fullt berättigade, och då utvecklingen arbetat dem i händerna ha de också mycket riktigt blifvit i hufvudsak genomförda. Men de gamla åsigterna *hade varit* riktiga på sin tid, och om då något spekulativt hufvud i "det rena förnuftets" namn velat förorda t. ex. näringsfrihet åt 1500-talets samhälle, så hade han haft lika orätt som den gengångare, hvilken skulle vilja i vår tid påyrka ett återupptagande af 1500-talets skråsystem.

Vi se sålunda att det inte står så enkelt till med de ekonomiska lagarne, som frihetsdoktrinärerna af Manchesterskolan föreställa sig. Medeltidens menniskor lefde inte af pur enfald i skråorganisation, utan denna var tvärtom relativt berättigad för den perioden. Och å andra sidan, lika litet som skråna blefvo eviga, lika litet är det troligt eller ens möjligt, att den fria konkurrensen skulle vara det ekonomiska framåtskridandets sista ord. Äfven den grundsatsen är, som alla de andra, *relativ*. Berättigad gentemot en lägre utvecklingsformstvångssystem, har den sin tid, då den skall verka och göra tjänst, därför att den passar till förhållandena. Men då dessa hunnit ytterligare ändras, då utvecklingen ytterligare fortgått ett stycke och således nya, ändrade behof uppstått, då kommer den fria konkurrensens tur att stå som föråldrad, lägre grundsats gent emot en högre, som bättre passar till de nya omgifningarna. Vi kunna redan mycket tydligt se hvilken denna högre grundsats blir, som skall besegra Manchesterliberalismens frikonkurrenslära: det blir den ordnade, samfälda, samhälleliga produktionen, hvilken lika väl som frikonkurrensen passar för varutillverkningen i stor skala, men som icke har dennas ohjelpliga brister i afseende på arbetsvinstens fördelning.

Men låt oss återvända till arbetaren, der vi lemnade honom vid näringsfrihetens införande. Vi ha sedan dess kommit underfund med den stora

sanningen, att de ekonomiska lagarne äro icke absoluta utan relativa, och fasthålla vi detta kunna vi utan någon som helst ensidighet iakttaga hur förhållandena ändrat sig. Med skrånas borttagande föllo de sista skrankorna för storproduktionens intåg. Den fria konkurrensen fick börja sitt arbete, som går ut på – hvad? Ja, vi skola se till.

Vi veta alla att priset på en vara f. n. i regeln bestämmes af tillverkningskostnaderna. Under den fria konkurrensens välde blir alla varutillverkares sträfvan, att söka sätta så billigt pris som möjligt på varorna för att kunna få sälja framför medtäffarne. Med andra ord, den allmänna sträfvan kommer att gå ut på att göra tillverkningskostnaderna så låga och små som möjligt. En ytterst viktig beståndsdel af dessa kostnader äro arbetslönerna. Följaktligen blir det en alldeles direkt följd af den fria konkurrensen, att arbetarnes löner nedtryckas så mycket som möjligt, d. v. s. så långt, att de nätt och jemt förslå till fyllande af hans oundgängligaste lefnadsbehof.

Till denna sida af saken, till det med den fria konkurrensen nödvändigt följande förhållande, att arbetslönerna ständigt sträfva att hålla sig på den lägsta nivå, som ännu medger lifvets uppehälle och uppfödandet af nästa generation lönslafvar, skall jag längre fram återkomma. Men för ögonblicket ha vi att betrakta en annan sida af saken, nämligen den fria konkurrensens inverkan på den i liten skala drifna produktionen.

Billiga tillverkningskostnader blir, som vi sågo, lösen för industrin under frikonkurrensens välde. Den som tillverkar rör dyrt, får icke sälja, han kan icke bestå i täflingskampen, han går under ekonomiskt. Och nu blir fallet, att handtverket, den lilla produktionen, ställer sig för dyrt för att kunna täfla med storproduktionen. Jag behöfver ej trötta med exempel, ty påståendet lär svårigen från något håll kunna bestridas, och vi se det dagligdags inför våra ögon bekräftas. Hur skulle det kunna vara möjligt att täfla i prisbillighet, då den som arbetar för hand behöfver hålla på lika lång tid för att få färdigt *ett* stycke af någon vara, som några maskiner i en fabrik behöfva för att tillverka 100 eller 1,000 stycken? Härtill kommer att handverkaren, som behöfver särskildt för yrket dugligt folk, måste betala högre lön än fabrikanten, som kan låta sin maskin skötas af en pojke, hvilken han ”ersätter” med en spottstyfver. Att själf lägga sig till med maskiner har handverkaren icke råd till. Det behöfs kapital för att kunna köpa in dem och för att hålla den ofantligt

utvidgade affären i gång. Kan en och annan göra denna förändring, blir han för öfrigt icke längre handverkare, utan fabrikant, i det han öfvergår från småproduktion till storproduktion; han räddar sin egen person, men sin gamla klass' undergång kan han icke afvärja.

Storproduktionen är sålunda som vi se, ekonomiskt öfverlägsen handverket, och den måste följaktligen i kampen för tillvaron mellan de båda produktionssätten nödvändigt bli den segrande. Denna handverkeriernas undergång och ersättande med fabriker, afsedda för tillverkning i stor skala, har i de stora kulturländerna hunnit vida längre än här. I Amerika och England äro redan yrken, sådana som t. ex. skomakarens, dragna in med i fabriksindustrin, medan det här ännu bedrifves som handverk. Men deraf att vi stå ett par årtionden efter i ekonomisk utveckling skola vi icke låta lura oss till att tro, att vår ekonomiska framtid icke blir väsentligen densamma som de andra s. k. civiliserade folkens. Handverkeriernas undergång är gifven hos oss lika väl som annorstädes; om än dödskampen ännu kan draga ut en tid, har den dock redan börjat, och kan icke genom några konstlade försök att skrufva utvecklingen tillbaka hejdas eller ens nämnvärdt uppehållas.

Det är ju gifvet att denna produktionssättets förändring från öfvervägande handverk, som ännu långt fram i förra århundradet rädde, ja, i vårt land ännu långt fram i midten af *detta* århundrade, till öfvervägande fabriksdrift, måste ur många synpunkter högst väsentligen inverka ändrande på arbetarnes ställning. Från att ha varit splittrade i alla små verkstäder, der de arbetade visserligen åt sina mästare, men i alla fall stodo på ganska kamratlig fot med honom, sammanföras de af storindustrin i hela armeer, som alla ha sin syssla inom samma fabrik, men som till egaren icke kunna stå i något som helst personligt förhållande, i synnerhet som företagen i allt större utsträckning snart började göra bolagssystemet i afseende på fabrikernas egande allt vanligare. Häraf blef följden *en skärpning af klassmotsatsen*, något som vi sålunda se ligga i sjelfva det nutida produktionssättets väsende, och som icke låter bortdekretera sig med några enfaldigt fromma önsknningar, som t. ex. en på det första arbetaremötet i Stockholm 1879 antagen resolution af följande lydelse: ”att så väl arbetarne som arbetsgifvarne må söka utjemna den klyfta, som nu skiljer dem från hvarandra, så att dels arbetsgifvarne, genom bättre föredöme och genom att på ett vänskaps- och kärleksfullt sätt närma

sig sina arbetare, söka gifva dem ett moraliskt stöd, dels arbetarne med förtroende möta sina arbetsgifvare.”

En sådan resolution kunde ha någon mening i ett samhälle, der industrin står kvar på medeltidens utvecklingsståndpunkt, men i ett land, hvars arbetarmassor årligen i allt större skala drifvas öfver till tjänstgöring inom storindustrin, är den både för menlös och för meningslös. Eller hvad för beröring och ”kärleksfullt närmande” vill man bringa till stånd mellan t. ex. i hufvudstaden bosatta kapitalister, som ega aktier i något bruk i Bergslagen, och de arbetare som sträfva och slita för att skaffa dessa kapitalister ränta och vinstutdelning? Det är afvita att inbilla sig, att här något slags patriarkaliskt förhållande kan upprättas.

Klassmotsatsernas skärpande var alltså första följden af denna omsvängning i produktionsförhållandena, dels genom arbetarnes sammanförande för sig sjelfva, dels genom upphäfvandet och omöjliggörandet af alla personliga band mellan egarne till arbetsmedlen och brukarne af desamma. Härigenom bortföll för arbetarne den förskönande och förvillande mask, som förut dolt för dem den nakna verkligheten: att de arbetade åt andra, som stoppade vinsten af deras arbete i sina egna fickor. Storindustrins arbetare kan icke undgå att känna hur personligen värdelös han är för dem, som använda honom. Han eller någon annan, det är likgiltigt, men hellre någon annan, om denne vill sälja sig till billigare pris. All falsk sentimentalitet rifves sålunda bort, och den yttersta grunden till hela tillställningen, det egoistiska klassintresset, träder ohöljdt i dagen. Aktieegaren vill ha så stor vinst som möjligt på sina aktier, låt då gerna arbetaren gå för svältlön, bara utdelningarne kunna göras litet högre, så att aktierna kunna säljas med stor vinst. De nya köparne vilja ytterligare i sin tur göra om samma experiment, eller åtminstone få anständig ränta på sina öfverbetalda papper. Det blir arbetaren som får betala kalaset, rikta icke blott en kapitalist, utan den ene efter den andre, till dess han förtviflad icke förmår mera, utan gör strejk. Svaret blir afskedanden – ty bolagen kunna aldrig, om man får tro dem sjelfva, ”bära” några höjningar i arbetslönerna – och samhällets hela makt, både domstolar och bajonetter, står i bakgrunden för att ge arbetsgifvarnes fordringar nödigt eftertryck – aldrig arbetarnes, tycker någon det! I minnens Hudiksvalls-strejken i fjol somras; gick det icke der till ord för ord som jag nu beskrifvit?

Genom klassmotsatsens skärpning väckes emellertid hos den nutida arbetaren den känsla, som en dag skall blifva medlet till hans frigörelse, hans *klassmedvetande*. Den nutida industriarbetaren ser rundt omkring sig kamrater, som äro i samma fördömdelse som han. Genom den personliga karakter, som klasskampen under storproduktionen antar, vänjes arbetaren af med den för småproduktionen utmärkande uppfattningen, att i de olika mer eller mindre humana arbetsgifvarne se orsaken till sin betryckta ställning. Det blir lättare klart för honom att felet icke, som man förr kunde tro, ligger i att "mästaren är kitslig", utan att det ligger vida djupare, uti sjelfva den omständigheten, att han måste sälja sin arbetskraft åt andra, som ega medel till att göra den fruktbringande. Under medeltiden och ännu långt fram fins det rikliga exempel på utbrott af harm mot enskilde blodsugare, men något verkligt klassmedvetande bland den utsugna klassen, som förmådde se öfver personer och till systemet, kunde då icke uppkomma. Storindustrin har ändrat detta. Arbetarne börja allt mera inse att de måste rikta sina ansträngningar icke så mycket mot de individer, som lefva på deras arbete, utan mot sjelfva det system, som möjliggör dylika individers tillvaro. De se också att på det stora hela arbetsgifvares humanitet eller brist på sådan icke har så stor inverkan på deras ställning; ty äfven en arbetsgifvare, som personligen af mensklig medkänsla skulle vilja höja lönerna, kan icke göra detta annat än i mycket ringa grad, derför att den fria konkurrensen verkar som tvångslag äfven mot de enskilda arbetsgifvarne. Skulle han höja sina löner betydligt öfver de andra, mindre samvetsgranna medtäflarne, så satte han sig derigenom sjelf i omöjlighet att lemna sina varor lika prisbilligt som dessa, eller m. a. o., han skulle genom ett sådant steg blott draga ruin öfver sig sjelf och dem, som hos honom hade sin utkomst.

Äfven på ett annat sätt – och det är t. o. m. det viktigaste – leder storproduktionens införande till klassmotsatsernas skärpande och sålunda indirekt till höjande af arbetarståndets klassmedvetande. Jag syftar nu på den ytterligt stegrade *ojemnhet i rikedomens fördelning*, som följer storproduktionen liksom skuggan kroppen, så länge det onaturliga förhållande kvarstår, att arbetsmedlen tillhöra icke hela samhället, utan enskilda privilegierade individer.

Vi kunna kanske enklast genom ett exempel förstå, att ett sådant samlande af rikedom på få händer skall bli följden af den ändring i

produktionsförhållandena, som jag visat håller på att försiggå. Antag att i en stad det fins t. ex. 20 hembagare, af hvilka hvar och en har sin lilla kundkrets i sin närmaste omgifning, på hvilken han kan dra sig fram, kanske t. o. m. i några fall stå sig godt. Så ärfver t. ex. någon företagsam individ ett kapital, som han besluter nedlägga i ett storartadt, nymodernt bageri i staden. Han tillgodogör sig alla de nyaste uppfinningarna, sparar bränsle och arbetskraft, och blir genom att han tillverkar i stor skala i stånd både att frambringa sin vara med mindre kostnad och att nöja sig med mindre vinst på hvarje brödkaka än småbagarne kunna stå ut med. Kanske sänker han då första tiden, för att få kunder, priset på varan en smula; folket strömmar till och den liberalt-demokratiska pressen jublar: se der ser ni nu den fria konkurrensens nytta! Nå, så långt är allting godt och väl. Men hvad följer sedan? Staden äter icke synnerligen mera bröd än förut. Men den nye storbagaren, som säljer litet grand billigare; och har präktiga butiker i alla stadsdelar, kapar åt sig allra största delen af de 20 gamla hembagarnes marknad. De kunna icke lefva alla på återstoden. De fattigaste af dem göra cession; andra utbyta frivilligt sin produktiva verksamhet mot att bli mellanhand för varuutbytet, de bli småhandlande, ett förtvifladt försök, som vanligtvis är sista resursen på den af konkurrensen besegrade småhandtverkarens resa utföre, ned till det egendomslösa proletarietet; endast några få fresta ännu en bekymmersam tillvaro med sitt gamla yrke. Af de gamla bageriarbetarne har största delen blifvit utan arbete, ty det nya, stora ångbageriet behöfver proportionsvis långt mindre mensklig arbetskraft än de åtskilliga små det ersätter. Deremot går största delen af den vinst, som förut, sedan arbetarne fått sitt, delades bland de 20 mästarne, nu ensamt i den nye storbagarens ficka. Och icke heller den der nedsättningen i brödpriset, som måhända invigde den nya perioden i stadens bagerihistoria, den som den "folkliga" halfveckotidningen i staden talade så mycket om, har man någon säkerhet förblir beständande. Ty känner sig storbagaren väl fast i sadeln, kan han godt ta igen både hvad han satt ned och mer till, viss om att ingen farlig konkurrent häraf skall kunna taga sig anledning att börja. Det *slutliga* resultatet af historien blir således: ett faktiskt monopol för den store bagaremagnaten på nästan hela stadens brödförsäljning, hvarigenom han kan grundligen uppskörta allmänheten; att hela vinsten på affären går i r ficka i stället

för 20; att några medlemmar af stadens solida medelklass trängts ned i proletariatet och andras ställning betydligt skakats; och slutligen att ett antal arbetare blifvit arbetslösa och derigenom ökat konkurrensen om de få återstående platserna, hvilka sålunda arbetsgifvarne kunna få besatta för mindre lön än de förut gifvit.

För att få exemplet klarare har jag naturligtvis måst fränse en mängd omständigheter, som i det verkliga lifvet tillkomma och göra förhållandena mera inkränglade. Men jag tror ej att någon egentlig invändning skall kunna göras mot det nyss uppställda schemat för hur det går till vid småproduktionens undanträngande af storproduktionen. Man ser följderna visa sig åt båda hållen på samhällsskalan. En person klättrar upp till betydlig rikedom, 20 andra gå utföre ned mot fattigdom. Medelklassen blir således den, som blir lidande mest på kuppen, ty den förlorar åt båda sidor, fast naturligtvis till långt öfvervägande antal nedåt. Detta är också hvad som i verkligheten och i största skala försiggår, och med en hastighet, som borde öppna ögonen på äfven socialismens mest förblindade motståndare öfver hvar vi styra hän. Förmögenheten hopas på få händer hos millionärer och mångmillionärer, medan å andra sidan proletariatets, den stora egendomslösa massans leder oupphörligt rekryteras med individer från medelklassen, som dukat under i den vilda kampen om guld.

Några statistiska siffror till stöd för hvad jag nu sagt kan jag icke neka mig nöjet att anföra, därför att detta faktum, medelklassens fortgående förstöring, i det allra längsta brukar förnekas af liberalismens anhängare. Dessa söka tvärtom göra troligt, att det allmänna välståndet tilltager, fast de som bevis härför vanligen ej veta anföra annat, än att de fattiga klasserna få *vissa* af sina behof, som t. ex. linnevaror o. dyl., bättre fylla nu än förr. Deraf följer ju emellertid alls icke, att massans köpförmåga verkligen är större, endast att några behof nu starkare göra sig gällande än förr, kanske på andras bekostnad. Det är ju klart att jag icke behöfver vara rikare ena året än det andra, om jag ena året köper mera kläder, men i stället äter billigare och sämre mat. För öfrigt, t. o. m. antaget att någon, alltid ringa höjning af den s. k. *standard of life*, allmänna måttstocken för hvad som oundgänglingen behöfs till lifvets uppehälle, egt rum, så är ju dermed alls icke bevisadt att icke *klyftan* mellan fattiga och rika ändock kan ha ökats; härför behöfs endast att de rikas rikedom ökas hastigare än

den allmänna höjningen af behofven fortgår. Detta är i hvarje fall alldeles odisputabelt och för hvad vi nu vilja slå fast, medelklassens upplösning, alldeles tillräckligt.

De antydda siffrorna äro hämtade från konungariket Sachsens befolkningsstatistik och ställa sig på foljande sätt: Af 1,000 skattepligtige, d. v. s. sådana, som ha mer än 300 mark i inkomst, hörde 1880 icke mindre än 767 till den fattigaste klassen, som icke når upp till 800 mark. Räknar man deremot till folk med klena inkomster alla, som icke nå upp till 2,200 mark, så höra hit af 1000 skattepligtige ej mindre än 948. Endast 47 på 1000 ha en medeltalsinkomst mellan 2,200 och 9,600 mark, och 5 på 1000 gå öfver denna sistnämnda siffra.

Näväl, ser man nu på hur dessa redan i och för sig sjelfva så betecknande tal ändras från ena året till det andra, så skulle, om de liberala hade rätt i sitt påstående att nationalvälmågan oupphörligt tilltager, den fattiga klassen minskas i antal och den bättre lottade, ökas. Motsatsen är emellertid fallet. Från 1870–80 *växte* den fattigaste klassen från 748 till 767 per 1,000, och deras medelinkomst föll från 474 till 460 mark. Millionärerna å sin sida ökades också; ja, den högsta skatteklassen, personer med mer än 100,000 marks årsinkomst, växte åren 79–82 från 68 till 96 personer. Medelklassen kunde deremot alls icke hålla jemna steg med dessa tillväxter ofvanför och under densamma. Jag anför inga siffror för denna, då de ej äro fullt tillförlitliga; det är emellertid odisputabelt att den *icke* höll sig i linje med de andra.

Några andra siffror, som peka i samma riktning, finner jag, oväntadt nog, i ett af de senaste numren af Dagens Nyheter. De äro hämtade från Preussen. År 1875 hade hvarje arbetsgifvare i medeltal 33 biträden; år 82 hade detta medeltal höjt sig till 62. Man ser hur storproduktionen växer. Och handtverkarnes antal *minskades* under samma tid med 6 %, medan lönarbetarnes ökades med 39 %. Är det ej gifvet och klart, att en sådan omgestaltning af samhällsklassernas inbördes förhållanden måste medföra en fullständig förändring äfven af de bestående samhällsinrättningarna, hvilka äro afsedda för en talrik medelklass, men ej längre passa, då denna försvinner!

Sammanfatta vi nu de resultat, till hvilka vår undersökning hittills ledt oss, så kunna vi klarare inse det utmärkande för den historiska period, i hvilken vi nu befinna oss, och vi ha dermed också anvisningen gifven på

hvilken väg de missförhållanden skola afhjelpas, som vi nu se omkring oss och för hvilka det ej längre är möjligt att tillsluta ögonen.

Dithän håller det som bäst på att gå med våra civiliserade samhällen! Och det är till upprätthållande af en sådan sakernas ordning, som man fordrar att underklassen skall offra lif och blod. Det är för att sanningen härom icke skall få utsägas, som en "liberal" regering hotar oss med en socialistlag, dermed sjelf görande sin bankruttförklaring och sjelf anvisande oss våldets väg i stället för den fredliga propagandans.

Förstår man då icke, att *om* de föregående resonnemangen äro riktiga, *om* den ekonomiska utvecklingen allt mer drifver oss mot det framtids-mål jag nyss nämnt, då medelklassens sista kvarlevor försvunnit och millionärerna stå ensamme mot de hungrande massorna – att i så fall inga undantagslagar som i Tyskland, inga massafrättningar som i Frankrike efter kommunen skola kunna hejda utvecklingens gång?

Men lemnom de makttegandes blindhet åsido. Den straffar sig nog, när tiden är inne.

Genom en rent historisk betraktelse, som jag i det föregående endast kunnat ur några få synpunkter belysa, men i alla fall tillräckligt för att ge en antydan om hur problemet är ställdt, komma vi sålunda till en uppfattning af den pågående samhällsutvecklingen, enligt hvilken socialismen blir det naturliga resultatet af denna utveckling. Dess genomförande blir i sjelfva verket, som redan Marx påvisat i sitt "kommunistiska manifest" 1847, vida enklare och lättare än småhandtverkets förstöring och ersättande med storindustri. Ty svårigheterna minskas naturligtvis i samma mån som antalet sådana personer är litet, som ha intresse och fördel af det gamlas uppehållande. Att göra hvad ett fåtal millionärer kalla "sin" egendom till hela samhällets tillhörighet måste ju möta långt mindre motstånd än exproprierandet af en talrik och mäktig samhällsklass, sådan som den småborgerliga en gång varit. Och har utvecklingens obönhörliga gång rätt med dessa, så rår den nog med millionärerna också, när deras timme slår.

Hvad socialismen fordrar är nu ingenting annat, än att vi skola öppna ögonen för den samhällsprocess, som försiggår omkring oss, och då vi öfvertygat oss om i hvilken riktning den går afpassa våra samhällsinrättningar derefter, icke låta dem stå kvar sådana de voro, då samhällets inre byggnad var en helt annan. Lika väl, som privategendom till arbetsmed-

len passade för småhandtverkets tid, lika orimlig blir privategendomens bibehållande, då storproduktionen nått en högre grad af utveckling. Om vi återgå till vårt gamla exempel om bagerihandteringens öfvergång till storproduktion, så är det ju gifvet att ingen synnerlig invändning kunde göras mot att de 20 hembagarne sjelfva egde sina bagerier. Deras vinst blef icke allt för oskäligen, en mängd arbetare hade sysselsättning hos dem; sjelfva splittringen i en mängd små tillverkningsorter gjorde systemet med en föreståndare för och egare till hvarje bageri ganska lämpligt; och dessutom tillkom ytterligare att då för tiden en icke obetydlig procent arbetare kunde ha utsigt att på äldre dar bli "sina egna" i sin tur. Men då storbageriet trängde undan de andra, ändrades förhållandena alldeles. Nu kan man med skäl fråga hvarför en enda person skall, därför att han råkat få kapital, sitta inne med en faktiskt monopoliserad vinst, långt större än han kunde göra anspråk på äfven för en mycket duglig ledning af affären. Det är för öfrigt icke hans personliga duglighet, som får vinsten, utan hans egenskap af storkapitalist. Om nu detta kapital icke vore hans, utan samhällets, skulle ju dermed precis samma nytta åstadkommas för produktionen, men kapitalisten och hans orättmätiga och oskäligen vinst bortföle: det vore ju ett komplett onödigt riktande af en parasit på samhällskroppen. Alla utom den i fråga varande kapitalisten personligen skulle ha fördel af en sådan förändring. Brödpriset skulle kunna sänkas och ändå bageriet rå med att ge bättre löner och kortare arbetstid åt de der sysselsatta. Vi komma sålunda till den slutsatsen att i en högre uppdrifven storproduktion den enskilde kapitalisten är en onödig och positift skadlig utväxt, i produktionssystemet. Han behöfs icke, men de kapital som han kallade sina behöfver samhället använda till allas välfärd. I hans händer, som enskild egendom, tjenar kapitalet blott till att förstöra honom sjelf i en vanvettig och brottslig lyx, medan det i samhällets besittning skulle användas till att lindra *allas* nödvändiga arbetsböda och sålunda göra lifvet lyckligare för den stora massan af människor.

Socialismen framgår sålunda som en nödvändig, logisk följd af sjelfva utvecklingen. Lika så väl som handtverksklassen dagligen går under i kampen för tillvaron, lika visst kunna vi redan på afstånd höra kapitalistklassens dödslocka ringa. Den behöfdes för att bringa storproduktionen till seger. Men då den fyllt detta värf visar det sig, att den i sin tur måste

gå under, derfer att den helt enkelt ej mera behöfs. Samhället träder sjelft i stället för kapitalisterna som förvaltare till alla sina medlemmars bästa af de gångna generationernas arf. Hvertill skulle då en särskild klass för detta ändamål tjena, som alltid i första rummet skulle tillse sina egna klassintressen? Det blir tvärtom den stora vinsten af detta nästa framsteg, af socialismens seger, att i och med detsamma allt klassvälde är brutet och alla klassmotsatser upphäfdas. Der först blir jemlikheten verklig, från att nu vara en vacker fras, som teoretiskt erkännes och praktiskt förnekas.

Det är den moderna arbetarklassens stora historiska uppgift att fullborda denna utveckling, att verkställa domen öfver kapitalistklassen, då dess tid är ute, och bereda öfvergången till det socialistiska samhället. Industriebetaren, sjelf, som jag i början nämde och som vi sedan sett, en produkt af den kapitalistiska storproduktionen, blir genom förhållandenas makt dödgräfvaren åt denna privatkapitalism. Han blir verktyget, som skall göra hvälfningen, då utvecklingen gjort tiden mogen för densamma.

Inser man detta, då är också i och med detsamma klart hvarför *den nutida arbetarerörelsen* bör och måste vara socialistisk. Att den det är betyder helt enkelt, att den är medveten om sitt syfte, sina orsaker och sin uppgift i samhället. Är den det deremot icke, så famlar den ännu i mörker, söker genom små palliativmedel skaffa lindring för ögonblickets vedermödor, och står rådvill utan att kunna se hvarken fram eller tillbaka, lyssnande till opåkallade samhällsförbättrares förslag, utan någon säker grund att bygga på.

Måhända tycker någon att denna dom öfver den icke socialistiska arbetarerörelsen är väl sträng, och visar stolt på Englands exempel. De engelska fackföreningarna, svarar jag då, ha tvifvelsutan gjort mycket för förbättrande af sina medlemmars ekonomiska ställning, och de stå i afseende på fast och god organisation som efterföljansvärda mönster för alla länders fackföreningar. Men – det finnes ett men. Först och främst ha de endast kunnat sträcka sina verkningar till *en del* af den engelska arbetarebefolkningen; de ha i viss mån utgjort en arbetearistokrati, som ofta mera sett på sina egna än på sin klass' fördelar. Just att de hittills saknat socialismen som ledstjerna har gjort att de försummat att arbeta för att eröfra politisk makt och inskränkt

sig väsentligen till att söka hålla lönerna uppe. Härvid ha de ända till senaste tiden ofantligt gynnats af den omständigheten, att England haft det industriella herraväldet på världsmarknaden. Men då denna undantagsställning börjar upphöra och andra länder med framgång täfla på marknaden, så försvinna också de fördelar denna privilegierade ställning förut beredt visserligen först och främst kapitalisterna, men äfven i någon mån Englands arbetare. De bli mera likställda med sina bröder på kontinenten, och följderna häraf ha redan visat sig. Dels har socialismen på de allra sista åren skjutit god fart i England, så att den rent af börjar besmitta sjelfva de gamla fackföreningsmedlemmarne; dels visa sig äfven de engelska fackföreningarnas kolossala resurser oförmögna att motstå det kapitalistiska systemets påtryckning: lönerna tvingas ned, och kassorna tömmas åt de arbetslösa, utan att det ännu synes någon ljusning. Det är ett faktum, som måste öppet erkännas, att Englands samtliga fackföreningskassor lidit fruktansvärdt under den nu pågående krisen, och detta har säkert i mycket hög grad bidragit till att öppna de engelska arbetarnes ögon för otillräckligheten af *ensamt*, märk väl *ensamt* fackföreningspolitik, så att många tecken i denna stund tyda på att snart ej heller England skall lämpa sig som hänvisning till hur en arbetarrörelse utan socialism ser ut.

Den arbetarrörelse, som gör anspråk på att förstå sig sjelf, måste sålunda i vår tid vara socialistisk. Den måste hvila på erkännandet af storproduktionens ekonomiska företräden och dess berättigande – dermed är på samma gång dess ställning gifven till alla reaktionära svindelförsök att söka skrufva utvecklingen tillbaka till handverk och småproduktion, med thy åtföljande tullskrankor o. a. dyl. Men den har också kommit till insigt om, att denna storproduktion under nuvarande förhållanden måste medföra arbetsmedlens, kapitalets hopande på allt färre händer i allt större mängd, medan massan af folket tryckes ned till egendomslösa lönarbetare åt kapitalisterna, och den sjelfständiga medelklassen, det gamla samhällets mærg och kärna, upplöses och går under. Den enda utväg, som utvecklingen sjelf anvisar för att råda bot på de himmelskriande missförhållanden, som häraf blifva en följd, är att exproprieras millionärernas kapital, göra kapitalet äfven privaträttsligt till hvad det redan ekonomiskt blifvit, samhällets gemensamma egendom.

Detta är slutmålet. Men vägen dit är lång ännu, det äro socialisterna de

första att erkänna. Det återstår oss då, sedan vi fått målet klart för oss, att undersöka medlen och vägarne, på hvilka arbetarrörelsen har att vandra för att närma sig detta framtidsideal, som vi dock aldrig få förlora ur sigte i dagens små strider. Detta jämlikhetens samhälle, der all möjlighet till klasskilnad är uppryckt med rötterna, der arbetet icke blott är, utan äfven erkännes som grundvalen för all både materiel och andlig kultur, der det ordnade, samfälda arbetet till både enskildt och gemensamt bästa trädte i stället för den hänsynslösa, mordiska konkurrensen menniskorna emellan, der kampen om tillvaron föres gemensamt af hela samhället mot de naturhinder, som stå i vägen för dess lycka, icke inom samhället mellan de enskilda individerna – detta är det nya, tillkommande rike, som för oss fritänkare och materialister trädte som säker, bevislig förhoppning i stället för sagan om en himmel på andra sidan grafven, hvilken ännu utgör så många olyckligas sista räddningsankare i lifvets stormar. Vi socialister vilja visa folket, att det har i sin egen hand att kunna skapa åt sig här på jorden en tillvaro, lyckligare och framför allt säkrare än prästernas himmel, från hvilken ingen vändte tillbaka för att tala om ifall den fins. Men visserligen få icke vi sjelfva upplefva socialismens stora segerdag. Det är lika fullt vår skyldighet mot dem som komma efter oss, mot dem som vi ha personligen kära i nästa generation, att göra vårt arbete så långt vi hinna; andra få taga vid och fullborda verket.

Men det var fråga om medlen och vägarne för den socialistiskt medvetna arbetarrörelsen.

Enligt sjelfva sakens natur måste arbetarne samtidigt rikta sin uppmärksamhet åt två olika håll, af hvilka ingendera får försummas, om rörelsen skall utveckla sig jemnt och hastigt. Å ena sidan ha de att organisera sin klass som politiskt parti, hvilket sätter som mål för sina sträfvanden att få den politiska makten, d. v. s. lagstiftningsmakten i sina händer, för att dels genomföra alla nödiga och genast verkställbara lagreformer till arbetarnes bästa, dels slutligen ordna öfvergången till det socialistiska samhället. Å andra sidan måste de organisera sig för att kunna i någon mån hålla kapitalisterna stängna i den dagliga, ekonomiska kampen för brödfödan. Denna organisation sker mest praktiskt och naturligt efter yrken; dess form är *fackföreningen*. Naturligtvis böra begge dessa organisationer, den fackliga och den politiska, gå hand i hand och gemensamt arbeta för det stora målet: arbetarklassens fullständiga

frigörelse. Men erfarenheten har allestädes visat det lämpligast, att de begge organisationerna ej alldes sammanblandas. Jag skall utveckla hvarför.

Fackföreningens ide är ju att sammanföra ett yrkes *alla* arbetare, först på en ort, sedan småningom öfver hela landet, för att till gemensamt motstånd mot kapitalets öfvergrepp samla de spridda krafterna. Denna organisation är den enda, som arbetarne genast kunna använda för att något mildra följderna af hvad Lassalle kallade "järnlönelagen", eller den ekonomiska lag, som gör att under det nuvarande produktionssättet arbetslönen aldrig kan annat än rent tillfälligt väsentligen höja sig öfver det minsta arbetaren anser sig behöfva för att kunna lefva. Jag visade redan i början i förbigående, att det blir en nödvändig följd af den fria konkurrensen, att arbetslönerna, som ingå i varornas pris, nedtryckas mot denna gräns. Och i samma riktning verkar äfven maskinernas allt större utbredning, hvarigenom en mängd händer bli sysslolösa och nödgas söka arbete till lägre pris än förut. Nog af, vi veta alla att den ensamme arbetaren måste sälja sin vara, sin arbetskraft, till det pris han kan få; ty han måste framför allt lefva. Sluter han sig däremot till en fackförening, som lyckats samla hop en liten kassa, har han den ofantliga fördelen att kunna vara åtminstone mer än förut medbestämmande i afseende å lön och arbetsvillkor. Bjuds det allt för uselt från fabrikantens sida, svarar arbetaren nej och vädjar till fackföreningen. Denna tar sig nu, i mån af förmåga, an hans sak, ger honom understöd, medan strejken pågår, dels ur egen kassa, dels genom allmänna insamlingar bland hela landets arbetarkår, ja, kanske äfven i utlandet, och afhåller så vidt möjligt strejkbrytare från att under tiden upptaga arbetet. Fördelarne häraf ligga så i öppen dag: och de ha på de senaste åren så ofta och så kraftigt framhållits, att jag anser öfverflödigt att här vidare gå in på detta ämne. Jag vill blott, på tal om fackföreningarna, tillåta mig att göra två anmärkningar.

Den ena är denna: fackföreningens mål bör vara att omfatta ett yrkes så vidt möjligt *alla* arbetare på en ort. Meningsskiljaktigheter och olika uppfattningar i politiska och religiösa frågor böra härvid icke få utgöra något hinder för upptagande af nya medlemmar. Alla måste med, om det fins någon möjlighet för det. Ty härpå beror i väsentlig mån den nytta fackföreningen kan göra. Står det arbetare utanför, vare sig af slöhet och likgiltighet, eller t. ex. därför att de som religiösa fantasier icke vilja

”draga i ok” med de otrogna, som läsarne bruka uttrycka sig, så blir hela fackföreningens verksamhet förlamad. Dess beslut kunna ju ingenting gälla för de utanför varande, och arbetsgifvarne ha alltid ett välkommet svepskäl för att vägra underhandla med representanter för hvad de naturligtvis i sitt ädelmod och sin vishet kalla ”en hop bråkmakare bland arbetarne”. Derfor kan jag icke nog uppmana samtliga arbetare, hvilka ännu icke slutit sig till sin fackförening: dröjen icke, tagen icke på er ansvaret för att rörelsen till hela eder klass’ frigörelse går långsammare än den behöfde, därför att I kanske ären personligen missnöjda med ett och annat eller en och annan inom föreningen.

Just af detta fackföreningens mål att omfatta *alla* arbetare, vakna och sofvande och halfsofvande, läsare och hedningar, konservativa och radikala socialister, följer emellertid helt naturligt, att denna organisation icke rätt lämpar sig för att *äfven* vara den politiska föreningspunkten för de klassmedvetna arbetarne. Naturligtvis komma i de flesta fall de, som bäst gjort sig reda för arbetarefrågans egentliga innebörd, d. v. s. socialisterna, att faktiskt få ledningen inom fackföreningarna. Så har det gått i Danmark, så har det gått i Stockholm med ett par tre undantag, och så kommer det nog att gå öfverallt, föreställer jag mig. Men i fackföreningens eget intresse böra socialisterna vara angelägna om att i allmänhet icke låta fackföreningarna *som sådana* bli den politiska agitationens hårdar. Härtill lämpa sig bättre fristående, social-politiska föreningar, hvilka sluta sig till det socialdemokratiska programmet och sätta som sitt mål att verka för detsamma. En sådan förening är ju här i staden Gefle arbetareklubb, på hvars inbjudan jag har den äran att här i afton yttra mig; i Stockholm heter föreningen, som vi alla veta, Socialdemokratiska förbundet. Dessa föreningar bilda de första elementen till det *socialdemokratiska arbetarparti*, hvars fullständiga organisation som sjelfständigt politiskt parti väl nu ej kan låta länge vänta på sig.

Den andra anmärkningen jag ville göra är denna: begären ej för mycket af fackföreningarna! Jag har redan på tal om engelska förhållanden som hastigast vidrört hur det kom sig, både att de engelska fackföreningarna kunnat göra så mycket som de gjort, och att man nu allt tydligare der skönjer gränserna för deras makt. En ensidig fackföreningsrörelse kan aldrig föra till målet, det inser man lätt om man betänker, att den ingenting förmår mot kapitalets fortgående koncentrerung. De kapitalister,

mot hvilka fackföreningen skall söka göra sin och arbetarnes vilja gällande, bli därför allt svårare att ekonomiskt besegra och få bugt med, alldeles fränsedt då den omständigheten, att arbetsgifvarne snart lära sig hemligheten med sammanslutning och bilda mot fackföreningen en fabrikantring, som förfogar öfver ett så fruktansvärdt kapital, att stridens utsigter betydligt mörkna för arbetarne. Fackföreningarna kunna därför icke ensamma bringa hjälp mot arbetarnes beroende af kapitalisterna. De kunna väl lindra, men icke fullständigt afhjelpa det onda, hvilket såsom vi sett härflyter ur sjelfva arbetets nuvarande organisation. Men äfven fast man sålunda icke får af dem vänta några underverk, äro de för arbetaren af allra yttersta vikt såsom hans naturliga försvarsorganisation mot arbetslönernas ohejdade sjunkande. Och hvarje öre, hvarmed fackföreningen kan höja timpenningen, betecknar i alla fall för lönslafven en litet mera människovärdig tillvaro; den är en ljusning, om än ringa, som bådär bättre tider.

Jemte fackföreningsorganisationen måste sålunda, som vi sett, arbetarne ha en annan, en politisk partiorganisation, hvars mål kort och godt är, att eröfra åt arbetarne den politiska makten i samhället, och innan detta hunnit fullständigt ske verka för en så god lagstiftning som möjligt till arbetarnes bästa.

Lika energiskt som arbetarne böra genom sina fackföreningar motsätta sig alla försök att ytterligare nedsätta deras i förväg nog knappa löner, lika kraftfullt måste de klassmedvetna bland dem, de socialdemokratiskt bildade arbetarne, verka för att deras klass skall få vederbörligt politiskt inflytande. Begge delarne behöfvas sålunda: fackföreningar såväl som en politisk organisation. En fullt vaken, om sin klass' ställning medveten arbetare måste då anse som sin skyldighet såväl att tillhöra sitt yrkes fackförening som att vara inskrifven i arbetarpartiets politiska organisation. Genom att på lämpligt sätt använda begge dessa vapen skall arbetarerörelsen hastigast och jemnast utveckla sig mot sitt stora slutmål: arbetsklassen fullständig frigörelse från all trälldom, politisk, ekonomisk, social och andlig.

Men huru skall detta ske? Genom revolution eller reformer?

Revolution! Vid blotta nämmandet af detta ord darra källborgarne, i samhällets spets såväl som i dess djupa lager. "Socialismen är revolutionär"; dermed tror man sig ha affärdat oss och vara kvitt all skyldighet

att lemna bevis för att vi ha orätt.

Ja, socialismen är revolutionär i den meningen, att det är en helt ny princip, broderskapets, solidaritetens princip, som den bringar till heders i motsats till den "liberala" grundsatsen att en hvar skall söka slå sig fram själf; dukar han under, så mycket sämre för honom! Den är revolutionär, ty den lemnar den gamla grunden och bygger på en ny, en bättre och af utvecklingen själf anvisad.

Men menar man med revolutionär hvad källborgarne förstå med detta ord, något som har förbindelse med gatukravaller, mord och plundring, då är socialism som sådan så långt ifrån revolutionär, att den tvärtom måste betecknas som i äkta mening konservativ. Och skälet härtill är enkelt. Ingen annan åsigt gör i lika hög grad som socialismen individerna, personerna, oansvariga för missförhållanden. Vi socialdemokrater ha kommit öfver den kortsynthet, som tror att allmänna sociala olyckor bero på enskilda individers dåliga vilja. Vi vilja afskaffa det system, som är roten och upphofvet till det onda, men detta sker icke genom att slå ihjäl några enskilda kapitalister. Exemplet från Belgien i somras är i detta afseende lärorikt. I de distrikt, der socialismen vunnit insteg bland massorna, utbröto inga oroligheter. Det var deremot de allra uslast stälda arbetarne i distrikter, hvilka icke nämnvärdt berörts af den socialdemokratiska propagandan, som begingo våldsamheter, planlöst och meningslöst, naturligtvis, hvilka därför också hastigt undertrycktes med blodig stränghet. De belgiska socialisterna yrkade genast och yrka fortfarande på amnesti för de olycklige, som i förtvivlans raseri togo hämd för mångårigt, namnlöst elände. Men de uppmanade sina vänner till lugn, väl vetande att planlöst våld gagnar till ingenting mot bourgeoisins väl disciplinerade arme.

Socialismen är sålunda revolutionär i princip, d. v. s. den sätter en helt ny princip i stället för den gamla, icke bara lappar upp denna, men den är icke revolutionär i den mening, att den skulle egga till planlösa attentat mot enskilda motståndares person eller egendom. Härmed är dock naturligtvis icke sagdt att vi *under alla förhållanden* skulle vilja förbinda oss att gå den väg våra motståndare kalla laglig; väl att märka, det är de själfva, som stiftat lagen. Lika litet som *något* parti, som verkligen på allvar vill ett mål, med handen på hiertat skulle kunna försäkra något dylikt, lika litet kunna vi för alla händelser binda våra

händer. Antag att vår svenska öfverklass i stället för att lyssna till våra råd och folkets fordringar och till att börja med bevilja allmän rösträtt, så att arbetarne åtminstone kunde få en möjlighet att i riksdagen göra sina önskningar hörda och respekterade, antag, säger jag, att i stället arbetarklassen genom en särskild undantagslagstiftning beröfvas hvarje spår af yttrande-, tryck- och församlingsfrihet, och man försökte här som i Ryssland och Tyskland, hvilka länder ju äro vår monarks idealstater, med polis och bajonetter hålla rörelsen till folkets frigörelse, till armodets och eländets definitiva afskaffande nere. Skulle icke det under sådana omständigheter bli hvarje icke blott socialdemokrats, utan hvarenda ärlig demokrats skyldighet att begagna hvarje tillfälle, som kunde gifvas, för att bryta ett så förhatligt och fördömligt tyranni? Vi skola icke i "lagen", i bästa fall en riksdagsmajoritets eller som vi se i Danmark en faktiskt enväldig ministers verk, resa upp åt oss något gudabeläte, som man under inga tänkbara omständigheter får komma vid. Vi ha haft revolutioner, lagbrott, både uppifrån och nedifrån, förr i Sverige. Stängas de naturliga banorna för utvecklingen, så får den söka sig andra vägar. Ty *den* måste fram först och främst, om också en tyrannisk lag skulle råka bli litet skamfilad flervid. Minst af allt borde bourgeoisin, som själf icke har en, utan upprepade revolutioner att tacka för sitt välde, 1789, 1830, 1848, taga så illa vid sig om en och annan af proletariatets banérförare talar litet högljudt om den kommande sociala revolutionen, dervid utgående från det tyvärr allt för möjliga antagandet, att den herrskande klassen aldrig skall godvilligt afstå sin makt, utan folket skall nödgas ge sina riksdagsrepresentanters fordringar eftertryck med vapen i hand.

Vill emellertid öfverklassen respektera folkviljan, *äfven när den fordrar upphäfvande af dess egna företrädesrättigheter*, så icke blir det socialisterna, som i onödan vädja till våldet. Men första förutsättningen för en fredlig arbetarerörelse är, att den skall ha några medel att göra sig gällande. *Allmän rösträtt* är således priset, för hvilket bourgeoisin kan få köpa sig afveckling medelst administration, i stället för konkurs, anhängiggjord vid revolutionens domstol.

Här liksom i åtskilliga andra af den praktiska politikens frågor mötas våra åsikter med den borgerliga demokratins, eller om man så vill den gamla liberala arbetarerörelsens. Den frågan riktas därför ganska ofta

till oss socialdemokrater; hvarför nöjer ni er ej med att gå tillsammans med de liberala? De vilja ju detsamma som ni i en mängd frågor. Söken då först att få dem lösta, innan ni talar om socialism.

Vi ha, skulle jag för min del vilja svara härpå, två väsentliga skäl, hvarför vi icke kunna nöja oss med att arbetarklassen allt fortfarande går som svans åt den liberala eller radikala bourgeoisin.

För det första: det liberala programmet är otillräckligt. Antag att dess alla punkter vore med ens förverkligade, något som kunde ske i morgon dag, att vi hade allmän rösträtt, fullständig religionsfrihet, republik, endast direkta skatter. Vore väl dermed den sociala frågan löst? Vore den det ens om vi till de nu uppräknade punkterna lade andra som normalarbetsdag och statsförsäkring för alla, fordringar som den moderna liberalismen, i skarpaste strid mot sina egna grundsatser, sett sig nödsakad upptaga från socialisternas öfvergångsprogram? Nej, nästan alla dessa allmänt demokratiska fordringar finnas genomförda i somliga länder, i Frankrike, i Förenta Staterna. Men där liksom här står sjelfva hufvudfrågan, rikedomens ojemna fördelning, fortfarande lika olöst kvar som någonstades. Massfattigdomen är lika stor, arbetslöshetens härjningar lika fruktansvärda som på andra håll. Det är sant att en del hinder äro der undanröjda, så att öfvergången till ett bättre sakernas skick kan ske med mindre motstånd. Men detta är ju icke alls detsamma, som att dessa hinders undanröjande redan är sjelfva lösningen.

Liberalismens hufvudfel är att tro, det allt är hjälpt med politiska reformer, då det i sjelfva verket behöfs sociala. Den säger sig vilja lindra öfverklassens tryck på massorna och bekämpar för den skull t. ex. statskyrka och monarki. Men hvad hjälper en despotisk *människas* aflägsnande, om *förhållandenas* despotism fortfarande ligger som en blytyngd öfver den förtryckta massan. Det är, som Georg Brandes sagt, ett hån att tillförsäkra den lame rätten att gå; men detta är just hvad liberalismen gör. Den dekreterar frihet från det ena och det andra bandet, men den ser icke till huruvida den som fått friheten har styrka att resa sig upp för att begagna den. Liberalismen dekreterar arbetets frihet: men arbetaren är ändå faktiskt tvungen att ta svältlönen, som bjudes honom, ty han kan icke vänta med att sälja sin arbetskraft. På samma sätt öfverallt: frihet på papperet och i teorin, men praktiskt och faktiskt den ekonomiskt starkares fullständiga herravälde öfver den svagare. Och alla punkterna

på Örebromötets i somras program, vid hvilka mötets majoritet förklarade sig vilja "uteslutande" fasthålla, skulle icke om de genomfördes, ens väsentligt skaka kapitalistklassens makt, långt mindre befria arbetaren från hans beroende.

Insigten om liberalismens fullständiga otillräcklighet för *arbetarnes* behof af reformer är sålunda det ena skälet, hvarför vi socialdemokrater måste hålla på att socialismen kommer upp på de svenska arbetareprogrammen. Det andra är det, som framgår af vår föregående undersökning, att ensamt den socialistiska verldsåskådningen ger arbetarståndet klarhet om hur och hvarthän utvecklingen går och hvilka lagar den lyder. En "liberal" arbetare svärfvar ju i detta fall i så fullständig okunnighet, att han t. ex. kan komma och på allvar tala om sparsamhet, nykterhet och hvad allt de andra dygderna heta som medel, icke till enstaka individers framgång i lifvet – då skulle han ha rätt – utan till hela arbetarståndets höjande, hela den sociala frågans lösning! Som om icke en ytterligare sparsamhet utöfver den verkligen tillräckligt stora, som förhållandenas tvång ålägger arbetaren, vore för klassen – jag talar fortfarande icke om enstaka individer, undantag, som bekräfta regeln – absolut omöjlig, alldenstund arbetarens lön genom konkurrensens makt nästan alltid måste hålla sig nere vid det lägsta möjliga, hvarpå han kan existera. Det är ju nonsens, der det icke är något värre, vämjeligt hyckleri, att komma till dem som ha minst i samhället och predika att de måste spara mera. Antaget att de gjorde det ändå, att hela arbetarklassen gemensamt afstode från någon liten njutning, t. ex. från att ta en sup till maten, så få vi nykterheten med i exemplet, hvad skulle följden bli? Måne att arbetarne finge behålla för egen räkning till användning efter tycke och smak de sålunda insparade slantarne? Nej, visst icke, trots allt hvad nykterhetsskrifter och nykterhetsapostlar må säga. Den ofta nämnda ekonomiska lagen om arbetslönens sträfvan att sjunka till lägsta möjliga nivå skulle icke dröja att göra sig gällande. Arbetslösheten skulle inom mycket kort tid drifva arbetare att sälja sin arbetskraft för samma pris som de förut hade, minus de nu indragna, obehöfliga örena till bränvin. Vinsten på hela affären stannade sålunda till sist hos arbetsgifvarne, som finge arbetskraften billigare; för arbetarne skulle ett behof mindre ofelbart endast ha til följd en motsvarande löneförminskning.

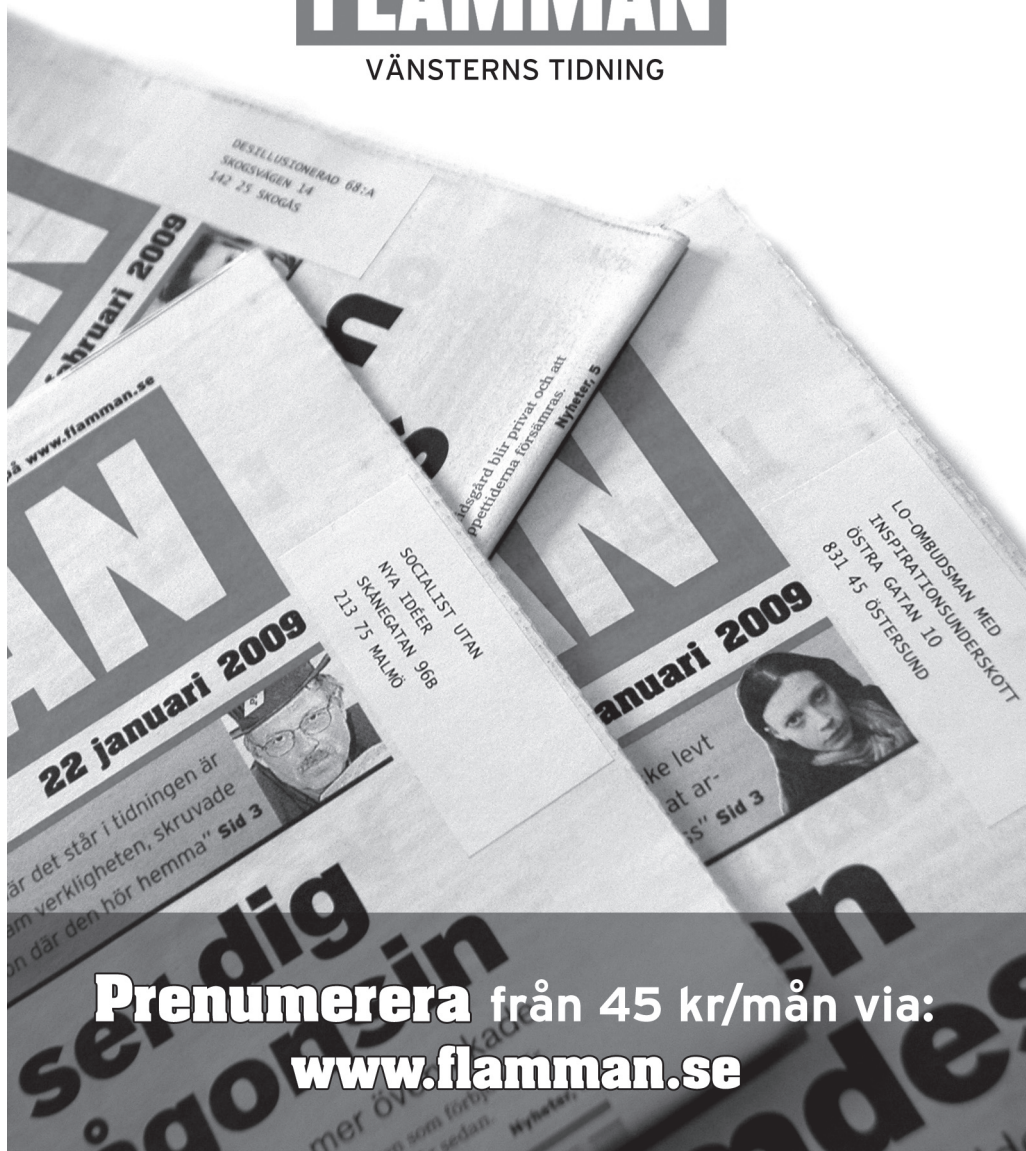
Vi måste således ha en *själfständig, fullt medveten, socialistisk arbetar-*

rörelse till stånd äfven i vårt land, det är det slutresultat, hvartill vår undersökning ledt oss. Socialismens röda, internationella fana, broderskapets och frihetens symbol, är också redan planterad på svensk jord. I det tecknet, och endast i det, skall den svenska arbetaren kunna, i jemnbredd med sina bröder i utlandet, gå fram till frigörelse från all trälldom, social, politisk, ekonomisk och andlig. Först genom att med hänförelse och uthållighet sluta sig till socialdemokratin skall han visa sig värdig den stora uppgift utvecklingen gifvit honom: att blifva klassamhällets baneman och jämlikhetssamhällets grundläggare.

Bra mot allt.

FLAMMAN

VÄNSTERNS TIDNING

Prenumerera från 45 kr/mån via:
www.flamman.se

93 år

av politisk journalistik

Tidningen Frihet har kommit ut varje år sedan 1917. I över 90 år har vi publicerat unga socialdemokrater och skribenter, vi har skildrat Sverige och världen ur vårt perspektiv. Våra läsare är mellan 13 och 25 år och det är nu deras framtida konsumtionsmönster och åsikter grundläggs. När du annonserar i Frihet når du över 10 000 unga opinionsbildare runtom i Sverige.

FRIHET

Prenumerera på Libertas.

4 nummer/199 kr

Socialdemokratiska studentförbundets tidskrift.
Forum för idépolitisk debatt.

Maila namn och adress till
calle.sundstedt@s-studenter.se
för att starta din prenumeration!

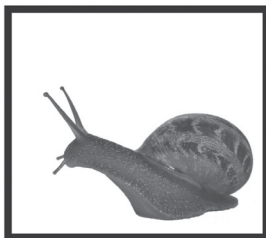

Socialdemokratin efter tredje vägen

I Fronesis nr 32–33 diskuteras socialdemokratin som politisk idéströmning och ekonomisk-politisk modell. Hur kan man förstå vår tids ökade ojämlikhet utifrån det socialdemokratiska idéarvet? Var den tredje vägens politik blott en »nyliberalism med mänskligt ansikte«, eller tvärtom ett framgångsrikt försvar av den socialdemokratiska modellen i en tid av tilltagande ekonomisk globalisering? I numret diskuteras socialdemokratin roll och framtid i Sverige, Europa och Latinamerika.

Bidrag av Sheri Berman, Roberto Unger, David Held, Magnus Ryner, Jonas Pontusson, Andrea Nahles, Sten O. Karlsson, Samir Amin, Jenny Andersson, Marco Aurélio Garcia m.fl.

Fronesis Nr 32-33

Socialdemokrati

*»...en värdefull mix
av nyskrivet material
och klassiska texter,
internationellt och
svenskt, abstraktion och
konkretion.«*

Åsa Linderborg,
Aftonbladet

PEJLA IN SAMTIDEN MED FRONESIS

Tidskriften Fronesis fångar upp de fina tonerna i teoribruset. I våra välkomponerade temanummer tar vi oss an samtidens sociala och politiska frågor ur ett vänsterperspektiv. Här finner du vår tids främsta samhällsteoretiker i svensk och internationell debatt. Fronesis ger dig både introduktion och fördjupning.

www.fronesis.nu

© Murbruk förlag 2010
Formgivning: Moa Holmqvist
ISBN 978-91-977832-9-3
www.murbrukforlag.se

Hjalmar Branting var Sveriges första socialdemokratiska statsminister. Av vissa har han setts som landsfader och som arbetarnas hövding. Andra har tyckt att han var en svikare som förrådde arbetarklassen och socialismen.

I talet Hvarför arbetarrörelsen måste bli socialistisk (1886) argumenterar Branting för en självständig arbetarrörelse, fri från liberallerna. Talet lade på många sätt grunden till den moderna arbetarrörelsen, och därmed till demokratins genombrott och folkhemsbygget.

9 789197 783293

MURBRUK FÖRLAG
www.murbrukforlag.se